

BIZNES JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI VA STARTEGIYALARI

Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti birinchi bosqich tayanch doktoranti

nt.nutfulloyevtolib@gmail.com

Annotatsiya: *Hozirgi vaqtda raqobat kurashi yanada kuchayib borayotgan bir paytda biznes subyektlaridagi har bir jarayonlarni yanada takomillashtirish va optimal ko'rinishga olib kelishning ahamiyati ortib bormoqda. Chunki, har bir optimallashtirilgan jarayon tadbirkorlik subyekti uchun qo'shimcha imkoniyat deganidir. Shundan kelib chiqqan holda ushbu maqolada biz biznes jarayonlari nimardan tashkil topganligi, qaysi strategiyalardan foydalangan holda ularni takomillashtirish mumkinligining nazariy asoslarini ko'rib chiqamiz.*

Kalit so'zlar: *biznes jarayonlari, modellar, modellashtirish, qiymat zanjiri, mijozlar, zamonaviy texnologiyalar, raqobat.*

IMPORTANCE AND STRATEGIES OF BUSINESS PROCESS IMPROVEMENT

Annotation: *At a time when the current competition is becoming stronger, the importance of improving and optimizing every process in business entities is increasing. Because each optimized process means an additional opportunity for the business entity. Based on this, in this article, we will consider the theoretical basis of what business processes are made of, and the possibility of their improvement using which strategies.*

Key words: *business processes, models, modeling, value chain, customers, modern technologies, competition.*

ВАЖНОСТЬ И СТРАТЕГИИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ

Аннотация: *В условиях, когда текущая конкуренция становится все сильнее, возрастает важность совершенствования и оптимизации каждого процесса в хозяйствующих субъектах. Потому что каждый оптимизированный процесс означает дополнительную возможность для хозяйствующего субъекта. Исходя из этого, в данной статье мы рассмотрим теоретические основы того, из чего состоят бизнес-процессы, и возможности их улучшения с использованием каких стратегий.*

Ключевые слова: *бизнес-процессы, модели, моделирование, цепочка создания ценности, клиенты, современные технологии, конкуренция.*

Biznes jarayoni - bu mijozning buyurtmasini qayta ishlash kabi muayyan vazifani bajaradigan standartlashtirilgan tadbirlar to'plami. Biznes jarayonlari odamlar va vositalardan foydalangan holda boshqa shaxs yoki jarayon uchun buyruqlar to'plamini natijalar to'plamiga

aylantiradi. Qaysi biznes jarayonlarini optimallashtirish kerakligini aniqlash uchun tashkilot odatda quyidagi muhim xususiyatlarga ega bo'lgan biznes jarayonlarini aniqlash kerak:

- Jarayonlar ichki va tashqi foydalanuvchilarga ega bo'lishi kerak.
- Jarayon idoralararo. Bo'limlar funktsional ekspertiza minoralaridir, ammo jarayonlar bo'limlarga bo'linadi.
- Jarayonlar tashkilotlar bo'ylab sodir bo'ladi.
- Jarayonlar tashkilotda ish qanday bajarilishiga asoslanadi.
- Har bir jarayon hujjatlashtirilishi va jarayonda ishtirok etayotgan har bir kishi tomonidan to'liq tushunilishi kerak.

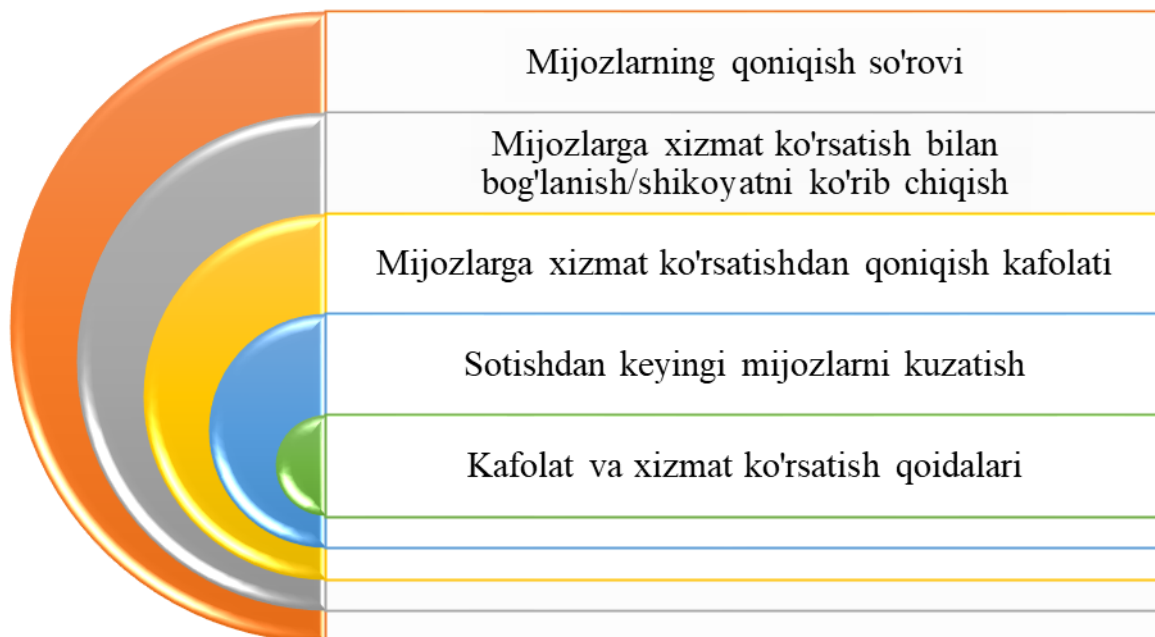
■ To'liq tushunish uchun jarayonlarni modellashtirish kerak. Biznes jarayonini “qiymat zanjiri” sifatida ko'rish mumkin. Mahsulot yoki xizmatni yaratish yoki yetkazib berishga hissa qo'shish orqali jarayonning har bir bosqichi oldingi bosqichga qiymat qo'shishi kerak. Misol uchun, mahsulotni ishlab chiqish jarayonida bir qadam iborat bozorni qabul qilish testlarini o'tkazish. Ushbu qadam mahsulot yoki xizmatni yakunlashdan oldin mahsulot bozor ehtiyojlariga javob berishini ta'minlash orqali qiymat qo'shadi. Kirish-chiqish aloqalarini hujjatlashtirish va tekshirish natijasida katta hajmdagi o'rganish va takomillashtirish mumkin. Biroq, har bir kirish va har bir chiqish o'rtasida jarayon mavjud. Ba'zi jarayonlar (masalan, dasturlash jarayoni) butunlay bitta bo'limda bo'lishi mumkin. Biroq, aksariyat jarayonlar (masalan, mahsulotga buyurtma berish) butun tashkilotni qamrab oluvchi idoralararo bo'lishi mumkin. Bunda ko'rsatilayotgan xizmat turi va kompaniyaning masshtabiga ham ko'p narsalar bog'liq bo'ladi. Tashkilotlar faqat biznes jarayonlari kabi samaralidir. Mantiqiy biznes jarayonlarini ishlab chiqish tashkilotga o'z maqsadlariga erishishga yordam beradi.

Biznes jarayonlari faoliyat sohasiga qaysi bo'limda amalga oshirilayotganligiga qarab turli xil bo'lishi mumkin, quyida turli vaziyatlarga bog'liq bo'lgan biznes jarayonlari namunalari keltirilgan:

Buxgalteriya bilan biznes jarayonlari

- Kreditorlik qarzlari
- Debitorlik qarzlari
- Yomon/NSF tekshiruvlari
- Bank hisobini solishtirish
- Naqd pul tushumlari
- So'rovlarni tekshiring
- Imzolash vakolatini tekshirish
- Amortizatsiya
- Invoys hisob-kitoblari
- Kichik naqd pul
- Oy oxiridagi yopilish tartiblari

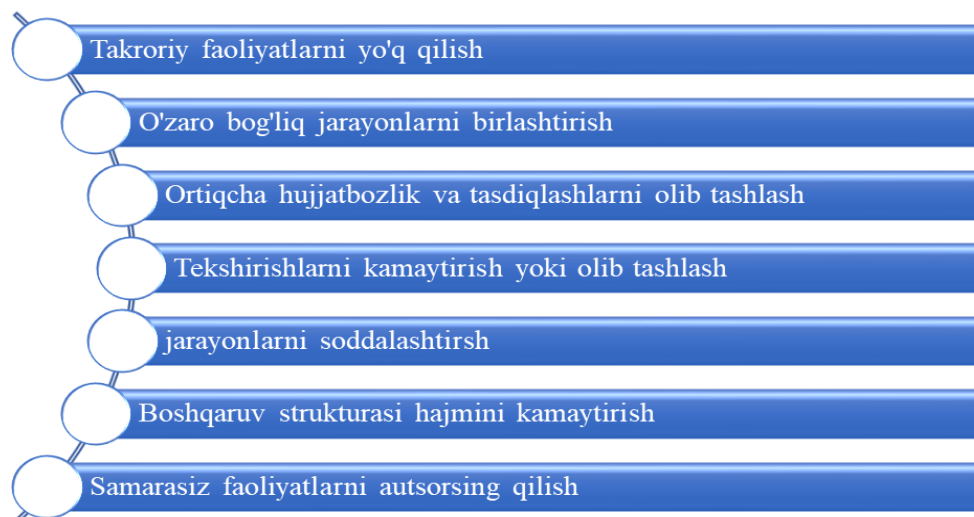
Yuqorida buxgalteriya bo'limida amalga oshiriladigan doimiy jarayonlar namunalari keltirilgan. Biznesni muvaffaqiyatga olib chiqish uchun doimiy va ko'p takrorlanadigan jarayonlarni nazoratga olish va ularni optimallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

1-rasm. Mijozlarga xizmat ko'rsatish biznes jarayonlari

Yuqoridagi biznes jarayonlari ham biznesdagi mijozlarga xizmat ko'rsatish jarayonlarining soddalashtirilgan ko'rinishidir. Bizneslar eng kamida manashunday jarayonlarni o'zlarida yo'lga qo'ygan bo'lishlari kerak bo'ladi. Chunki, biznesda mijozlar eng asosiy nuqtadir ularning fikrlarini o'rganish, ularning e'tirozlari bilan ishlash va faoliyat davomida ularning talab va takliflarini inobatga olib ishlash muhim hisoblanadi. Lekin, bazida mijozlar o'zlariga kerak bo'lganidan ortig'ini talab qilishlari mumkin yokida kichik guruhdagi mijozlar ehtiyojlari bilan katta guruhdagi mijozlar ehtiyojlari to'qnash kelishi mumkin, shunda kompaniya asosiy e'tiborini 95%ni qamrab oladigan guruhga qaratishlari kerak. Qisqa qilib aytganda mijozlarga ular xoxlaganidan ko'ra ularga ko'proq kerak bo'ladiganini berish kerak.

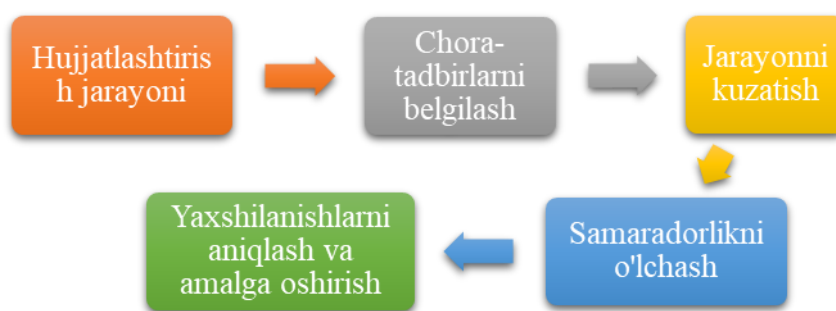
Biznes jarayonlarini doimiy ravishda takomillashtirib boorish, biznes uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochib boradi. Bunday takomillashtirishlar natijasida xarajatlarni qisqartirish va savdo hajmini oshirish mumkin bo'ladi, bu o'z o'rnida rentabellikni oshishiga olib keladi. 2-rasmda biznes jarayonlarini yaxshilash uchun bir qancha imkoniyatlar ko'rsatilgan.

2-rasm. Biznes jarayonlarini takomillashtirish yo'nalishlari

Yuqorida berilgan biznes jarayonlarini takomillalashtirish yo'nalishlari bu bir nechta na'munalardir, bundan tashqari yana boshqa juda ko'plab takomillashtirish usullari mavjud. Biznes odatda samarali ishlashi uchun odatda soda tuzilgan bo'lishi kerak, shundagina undagi xato va kamchiliklar qayerdan chiqayotganligi oson bilinadi. Murakkab tuzilmali bizneslarda esa oddiy bir kichik xatolikni topish uchun butun boshli korxonaga bo'ylab tekshirish o'tkazishga to'g'ri kelishi mumkin. Bundan tashqari sizda o'xshamayotgan va samarasiz bo'limlarni ham outsorsing qilgan maqul. Odatda bizneslar kam ishlatiladigan jarayonlarni outsorsing qilishga o'rganganlar lekin bundan tashqari sizdagi shu bo'limdan samaraliroq ishlaydigan boshqa bir guruh yoki kompaniya o'z xizmatlarini taklif qilayotgan bo'lsa buni o'ylab ko'rish kerak bo'ladi.

Ko'pgina tashkilotlar doimiy takomillashtirish modeli orqali biznes jarayonlarini takomillashtirishga harakat qiladilar. 3-rasmida jarayonni uzluksiz takomillashtirishning asosiy bosqichlari ko'rsatilgan.

3-rasm. Jarayonlarni uzluksiz takomillashtirish modeli

Tashkilotlar bugungi kunda nima qilayotganlarini hujjatlashtirishdan boshlaydilar, mijozlar xohlagan narsaga asoslanib jarayonni o'lchashning qandaydir usullarini o'rnatadilar, jarayonni bajaradilar, natijalarni o'lchaydilar va keyin to'plangan ma'lumotlarga asoslanib yaxshilash imkoniyatlarini aniqlaydilar.

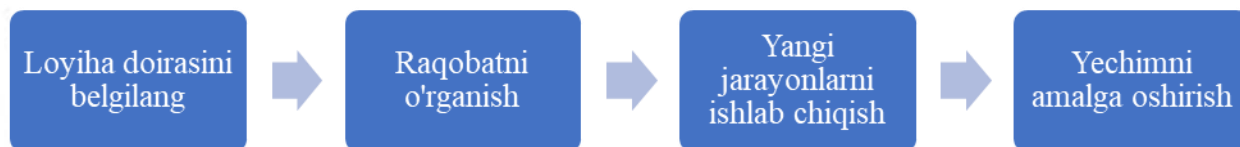
Keyingi qadam jarayonni takomillashtirishni amalga oshirish va keyin yangi jarayonning samaradorligini o'lchashdir. Ushbu sikl qayta-qayta takrorlanadi va jarayonni uzluksiz takomillashtirish deb ataladi.

Buni biznes jarayonlarini takomillashtirishni funktsional jarayonni takomillashtirish deb ham atash mumkin.

Biznes jarayonlarini takomillashtirishning ushbu usuli bosqichma-bosqich, doimiy takomillashtirishga erishish uchun samarali. Biroq, bir qancha omillar hozirgi kunda biznes jarayonlarini takomillashtirish zaruratini tezlashtirdi. Eng aniq misol - bu texnologiya. Yangi texnologiyalar (masalan, Internet va simsiz aloqa) korxonalariga tezda yangi imkoniyatlarni olib keladi va raqobatbardoshlikni oshiradi va biznes jarayonlarini keskin yaxshilash zaruratini oshiradi. Bunda bir narsani inobatga olish kerakki, texnologiyalar bu biznes jarayonlarni tezlashtirib beradi va vositalardir ular har doim ham undagi muammalarni hal qilishga yordam bermaydi, shuning uchun ham avvalo biznesning o'zi to'g'ri yo'lga qo'yilgan va undagi biznes jarayonlar tartibga keltirilgan bo'lishi kerak. Shundagina zamonaviy texnologiyalar to'g'ri yo'nalish olib biznesni raqobat kurashida muvaffaqiyatga erishiga yordam beradi. Aks holda agar no'to'g'ri tuzilgan biznes jarayonlariga zamonaviy texnologiyalarni qo'llasak yanikim ular

yordamida jarayonlarni avtomatlashtirilsa bunda biznesni muvaffaqiyatsizlikka ham tezda olib borishga yordam berib qo'yishi mumkin.

Har bir jarayon to'g'ri tuzilgan yoki yo'qligini aniqlash uchun tashkilotlar jarayonga bog'liq bo'lgan operatsiyalar va bo'limlar o'rtasida kirish-chiqish munosabatlarini aks ettiruvchi jarayon modellarini yaratish uchun o'zaro faoliyat guruh yaratishi kerak. Ular ma'lum bir jarayon uchun kirishlarni chiqishga aylantirish uchun zarur bo'lgan harakatlar uchun bosqichma-bosqich jarayonlar ketma-ketligini hujjatlashtiradigan biznes-jarayon modellarini yaratishlari kerak.

4-rasm. Biznes jarayonlarini qayta ko'rib chiqish modeli

Biznes-jarayonlarni modellashtirish (yoki xaritalash) – bu tizimli ketma-ketlikda uning kirishlari, vazifalari va faoliyatini ko'rsatadigan ish jarayonining batafsil oqim sxemasini yoki jarayon xaritasini yaratish faoliyati. Biznes-jarayon modeli – bu muayyan maqsad va tanlangan nuqtai nazardan ishlab chiqilgan jarayon vazifalari ketma-ketligini ko'rsatadigan jarayonning grafik tavsifidir.

Berilgan ma'lumotlar va modellardan shuni xulosa qilish mumkinki, biznes jarayonlarini sinchkovlik bilan o'rganish va tahlil qilish biznes uchun o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Shu orqali biznes o'zida bo'layotgan xato-kamchiliklarga to'g'ri baho berib buni bartaraf etishga harakat qiladi. Bizneslar bundan tashqari doimiy ravishda zamonaviy texnologiyalar dunyosidagi o'zgarishlarni kuzatib borishlari ularni qanday qilib o'z bizneslariga olib kirishlari mumkinligini o'ylab ko'rishlari kerak bo'ladi. Chunki, hozirgi kuchli raqobat sharoitida zamonaviy texnologiyalarni tez va to'g'ri qo'llash asosiy unsurlardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Rangan, S. Information Technology and Transnational Integration: Theory and Evidence on the Evolution of the Modern Multinational Enterprise / S. Rangan, M. Sengul // *Journal of International Business Studies*. 2009. – № 40 (9). – P. 1496–1514.
2. Qosimova D. S., Nutfulloyev T. G'. (2023) The Main Aspects and Benefits of Digital Transformation of Business Entities. Springer Nature, NEW2AN 2022, ISSN 1611-3349 (electronic), LNCS 13772, pp. 356–362, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-30258-9_30
3. Sobirovna, Q. D., Abdugafarovich, S. A., & Bulturbayevich, M. B. (2019). Improvement of the strategy of vertical integration in industrial enterprises. *American Journal of Economics and Business Management*, 2(3), 63-68.
4. Косимова, Д. (2020). А Improvement of the strategy of vertical integration in industrial enterprises. *Архив научных исследований*, (13).
5. Kosimova, D. S., & Adashev, A. U. (2019). Directions to increase productivity competitiveness in industrial enterprises. *Economics and Innovative Technologies*, 17.

6. Sobirovna, K. D., Gafurovich, A. N., & Abdugafarovich, S. A. (2021). Forming A Management System Of Organizational Culture Of The Enterprise. *NVEO-NATURAL VOLATILES & ESSENTIAL OILS Journal/ NVEO*, 4271-4278.

7. Qosimova D. S., Nutfulloyev T. G'. (2022) Model of interaction between the professional education system and the business community. *Ta'lim fidoyilari*, ISSN: 2181-2160, pp. 50-58